

för fyra Åhr sedan öde och nu i Bruk kommit, kan intet gjöra skäl för mera än ett Mantal» (jfr Almquist Frälseg. s. 791).

Namnet innehåller säkerligen fsv. subst. *rydhning* f. 'röjning' och är sålunda oäkta. Det har sannolikt ursprungligen tillkommit en nyröjning, som upptagits från Hakunge.

Akers skeppslag.

Svinninge, $\frac{7}{8}$ fr + $\frac{1}{8}$ sk (= nr 1) + 1 fr + 1 fr, Österåkers sn, *svinnige*.

iuxta villam swyninge (i samma brev: fynwido) 1325 SD 3 s. 693 or, Swinnige vnus solidus 1344 SD 5 s. 330 reg. eccl. Ups., Jnnan swijninghe, a t. super swyninge 1435 (SMR 250), eena halff marc land jord liggiandis j swininge ... fornemda halff marc land iordh j Swininge, a t. Swjninge $\frac{27}{8}$ 1443 RAP, eth mark land iord i Swininge $\frac{20}{6}$ 1444 RAP, eth markland iord i Swininge $\frac{20}{6}$ 1444 RAP, eeth markland iordh j swininghe ... fornemda mark landh iordh i swininghe, a t. swininge $\frac{11}{11}$ 1444 Uppsala RAP, tolf öresland jord j Swininge $\frac{20}{12}$ 1478 RAP, itt örisland iordh ... lig:dis i Swininge 1487 reg. 1561 Tre Rosors arkiv s. 154, j Swyninge 1507 Sthlms tb 1504—14 s. 157, Swininghe åhr 2 orttuger land renther affrad peninger 2 orttuge 1530 frl 11: 77, j Swininge, j Suininge 1538: 2, J Swininge, j Swininge, j Suininge (2 ggr) 1539: 3, Suininge, Suininge 1562 frl 2: 14.

Bygggarnamn: *svinnigeböna*.

Det medeltida källmaterialet ger uppgift om storleken av vissa delar i byn. Ärkebiskopen ägde 1344 1 örtugland och förvärvade 1443 $\frac{1}{2}$ markland. 1444 avyttrar ärkebiskopsstolen 1 markland till väpnaren Laurens Jonsson »j hamar». En annan andel i byn, värderad till 12 öresland, bortbytes 1478 av väpnaren Jöns Olsson »J wesby». I 1500-talets jordeböcker och frälselängder möta ett skattehemman om 12 öresland och två frälshehemman utan öretal. En fullständig redogörelse för byns jordatal finnes först i geom. jb 1687 (LA A 12 s. 43, 44), enligt vilken byn består av ett sk om 12 öresland och två fr om vartdera 8 öresland. Samma öretal uppvisa skifteshandlingarna 1775—76 (SLK Österåker 19). Byn har sålunda i äldre tider varit taxerad till $3\frac{1}{2}$ markland.

Några säkra gravfält har jag icke lyckats påträffa, men att sådana funnits, är uppenbart. I ATA finnes uppgift om att en järnyxa anträffats i en förstörd gravhög.

Byn ligger nu på en höjd vid Täljeviken. Denna höjd var vid vår tideräknings början en ö, och stora delar av de nuvarande inägorna lågo då under vatten. Ännu under vikingatid, då den nuvarande byplatsen var skild från fastlandet endast genom sankt ängsmarker, har säkerligen endast ett litet område omkring en halv km s. om denna kunnat användas till åkerjord. I närheten av detta har också den tidigare bebyggelsen legat, vilket framgår av beskr. till 1687 års karta: »Finnes här och een Vthiord Gamble Byn benembd till förende, men nu een lijten tijdh kallat Smedztorpet, emedan der har åboet een smedh». Platsen ligger omkring 300 m sv. om gården, och vid besök anträffade jag husgrunder och osäkra spår av gravhögar.

Det torde vara lämpligast att i detta sammanhang behandla ett formellt identiskt namn från undersökningsområdet, nämligen

Svinninge $\frac{1}{2}$ sk + $\frac{1}{2}$ sk + $\frac{1}{2}$ fr, Estuna sn, Lyhundra hd, *svinnige* ä, *svinnige*, *svinnige*. et halft marceland jordh i Swininge som Ingemund Jonsson hauer SD ns 2 s. 182 or, J Swininge 1534 (1538: 1), $\ddot{y}$ Suinige, $\ddot{y}$ Suininge 1544: 6, $\ddot{y}$ Swyninge, $\ddot{y}$ swynige (2 ggr) 1545: 1, $\ddot{y}$ Suininge (3 ggr) 1546: 5, J Suninge, J Suininge 1557: 6, J Swininge (2 ggr), J swininge 1566: 8, Svyninge 1635 Rhez. s. 145.

Byn bestod enligt 1500-talets jordeböcker av ett skattehemman, ett kyrkohemman och en kyrkoutjord, vardera om 4 öresland.¹ Hemmanen uppvisa samma öretal ännu vid skiftet 1787 (SLK Estuna 44). Byn har sålunda varit taxerad till $1\frac{1}{2}$ markland.

I en skogsbacke ett par hundra m ö. om byn ligger ett gravfält, bestående av stora rösen, vilka enligt fil. lic. H. Thålin, som 1943 kartlagt området, förefalla att härröra från äldre järnålder. Hela byns område stod vid Hågatid (omkr. 1000 f. Kr.) under vatten, och trakten kan knappast ha varit tillgänglig för bebyggelse förrän fram emot äldre järnålderns början. Då nu bebyggelsen på arkeologisk väg synes kunna dateras till denna period, är det tydligt, att denna kommit till ganska snart efter det att området frilagts. Den kan sålunda med största sannolikhet dateras till äldre järnålder.

Hellquist (s. 145 f.) uppfattar namnen som patronymica, innehållande ett tillnamn *Svin*. Ett sådant är visserligen icke känt från nordiskt område, men har säkerligen funnits (jfr fsv. binamnen *Basse*, *Galt*, *Gylta*, *Gris*, *Urne* Hellquist Xen. Lid. s. 92 f., 97 och fvn. binamn

¹ Den ena av kyrkojordarna är dock 1534 satt till endast 2 öresland.

som *Svina-Boðvarr*, *Svina-Grímr*, *Svínhofði*, *Svini* etc. Lind Personbin.). Det finns emellertid även goda möjligheter till en toponymisk tolkning. En sådan har föreslagits av Wadstein (Fornvännen 1930 s. 193 ff.), som med utgångspunkt från namnet *Svinnegarn* i Fjädrundaland behandlar en grupp svenska ortnamn på *Svin-*. Han återfinner här en nordisk motsvarighet till ndl. *swin*, *zwin* n. i betydelsen 'grunt ställe i vatten, torr del av havsstranden, som endast vid flod står under vatten', sammanhörande med mndl. verbet *swinen* 'försvinna, avtaga', vilket har motsvarigheter i andra germanska dialekter, även de nordiska (fvn. nyisl. *svina*, *svena*, no. dial. *svina* 'avtaga, minska'). Detta nord. *swin, vilket enligt Wadstein kan uppträda både med lång och kort vokal, skulle i de av honom behandlade ortnamnen ha betydelsen 'upptorkat eller av grunt vatten betäckt ställe', en betydelse, som synes stämma väl överens med terrängförhållandena på ifrågavarande orter.

Wadsteins tolkning har blivit föremål för både instämmande¹ och kritik.² Wadstein har dock vidhållit sin uppfattning.³ Kritiken har särskilt framhållit, att det är metodiskt oriktigt att vid tolkningen föredra en från nordiskt område okänd motsvarighet till det ndl. *swin* framför det i ortnamn vanliga djurnamnet *swin*. Ur saklig synpunkt ha invändningar framställts särskilt av Modéer: »Att holl. och eng. ortnamn kunna vara bildade på detta ord är helt naturligt, ty här har ebbens torrläggande av den långgrundade havsstranden kunnat vara den namngivande orsaken, men Sverige är i detta hänseende helt annorlunda ställt, något som Wadstein förbisett. Den postglaciala, för människan knappt märkbara landhöjningen kan för en dylik namnförklaring ej heller tillgripas. Överhuvud har för det nord. ortnamnsskicket en sådan real synpunkt som 'vattnets försvinnande', 'upptorkande vatten el. landområde' spelat en mycket underordnad roll» (Smål. skärg. s. 151).

De anförda invändningarna synas mig delvis träffa rätt men äro dock icke helt avgörande. Den betydelse 'upptorkat eller av grunt vatten betäckt ställe', som Wadstein förutsätter för det nord. *swin, är icke helt orimlig. Det är uppenbart, att Wadstein aldrig, som

¹ Nordén Fornvännen 1931 s. 227 f.

² Sahlgren UNT 18/10 1930, UNTJ 1934, Modéer Smål. skärg. s. 150 f., Franzén NoB 1934 s. 143 f., Vikbolandet s. 135.

³ Minnesskr. utg. av Filol. samf. i Gbg, GHÅ 1930 s. 10 ff., Rig 1937 s. 50.

Modéer synes antyda, menat, att ordet även på nordiskt område betecknat 'område, som torrlägges vid *ebb*', utan att grundbetydelsen 'upptorkande landområde' gällt de naturföreteelser, som äro utmärkande för resp. trakter, i Holland ebben, i Sverige landhöjningen. Att vattnets försvinnande och sankmarkernas torrläggande varit och äro levande realiteter för den uppländska bondebefolkningen, är alldeles uppenbart; snart sagt varje bonde i Roslagen, vars ägor beröras av landhöjningen, har klart för sig, att delar av hans åker och ängsmark äro gammal sjöbotten och att vattenståndet alltjämt sjunker. När terrängen är flack, har på förhållandevis kort tid betydande arealer kunnat torrläggas (jfr Sahlgren NoB 1931 s. 138: »Under ett århundrade kunde troligen på vissa håll betesmarkernas yta mer än fördubblas»). Att företeelsen 'vattnets försvinnande', 'upptorkande vatten el. landområde' kan återspeglas i ortnamn, visar t. ex. ett namn som *Torkan* i Söderby-Karls sn, Lyhundra hd, en sjö, som just genom landhöjningen nu håller på att försvinna.

Å andra sidan är majoriteten av Wadsteins materialsamling utan bevisvärde för existensen av ett nordiskt *svin med anförd betydelse. Namn som *Svinnegarn*, *Svinö*, *Svinsjön*, *Svinmyra*, *Svennevad*, *Svin(e)sund* böra, som flerstädes framhållits, i första hand uppfattas som sammansättningar med djurbeteckningen *svin*. Det finnes emellertid namn, som icke kunna förklaras på detta sätt. Hit hör framförallt *Svina*, namn på två byar i Våla hd, Västm. l., den ena i Harbo, den andra i Östervåla sn. Bägge uttalas *svyna* ä, *svina* y. Harbonamnet skrives *in suinu* omkr. 1312 SD 3 s. 90 or, *ij swina*, a t. *Swina* 1386 (SRP 2186), och Östervålanamnet *swina* 1326 SD 4 s. 2 samt. avskr., *in villa swinum* 1327 ib. s. 34 or. En halv mil v. om Svina i Östervåla ligger byn *Svingbolsta svynbösta*, *svin-* ä, *svigbolsta* y, 1316 skrivet *swinabolstad* SD 3 s. 268 or, möjligen en utflyttning från Svina. Manne Eriksson (Hembygden, Östervåla hembygdsförenings Minnesskrift 1926—36 s. 26) anser, att *Svina* i Östervåla innehåller djurnamnet *svin* i bet. 'vildsvin', »troligen efter vadställe i bäcken», men denna tolkning stämmer illa överens med de äldre beläggen, och dessutom bör namnet icke skiljas från *Svina* i Östervåla. Båda byarna ligga liksom Svingbolsta nära en vidsträckt sankmark vid sjön Tämnarens västra strand. Området är gammal sjöbotten, och trakten brukar om vårarna hemsökas av ofta svåra översvämningar. Sannolikt ha vi att göra med en gammal benäm-

ning på hela det sankta området, som sålunda burit namnet *Svin. Detta synes vara bevarat i sjönamnet *Svinsjön svjån*, vilket betecknat en nu uttorkad sjö i den del av sankmarken, som nu heter Römossen. Här synes mig alltså ett terrängbetecknande ord *svin vara förhållandevis väl styrkt, och jag kan icke finna något avgörande hinder för Wadsteins sammanställning med det ndl. *swin*, *zwin*, särskilt som till samma stam bildade ord äro kända från nordiskt språkområde (se ovan). Man har rätt att vid tolkningen av nordiska ortnamn räkna även med denna möjlighet.

Om Svinninge i Österåker och Estuna veta vi, att ägora i förhållandevis sen tid frilagts genom landhöjningen och att områdena befolkats ganska snart efter det att de blivit tillgängliga för bebyggelse. Här finns alla förutsättningar för den av Wadstein föreslagna tolkningen. Detsamma gäller *Svinninge* i Asmindrup sn, Ods hd i Danmark, skrivet *Swiningæ* omkr. 1370 Trap 2 s. 558, *in Swininge* 1380 Rep. 1 3287 or, *in Swiningæ* 1389 ib. 3717 or, 1395 ib. 3969 or och beläget vid en nu uttorkad sjö, Hovsø (se Trap a. st.). Om *Svindinge*, sn i Gudme hd, skrivet *Svinninge* 1376 Trap 4 s. 783, *i Swininghe* S. 1378 Rep. 1 3215 s, övers. 1433, saknar jag närmare uppgifter. Å andra sidan kan man icke bortse från möjligheten, att namnen äro avledda av med djurbeteckningen *svin* sammansatta ortnamn.

En definitiv tolkning av namnet kan sålunda icke ges, utan jag måste stanna vid alternativ. Dock synes det övervägande sannolikt, att båda de svenska namnen och säkerligen även de danska äro av toponymiskt ursprung.

Singö, 1 kr + 1 kr, Österåkers sn, *siȝa*.

niclis i synghe 1392 (SRP 2619, 2620), nichlis i synghe 1394 (SRP 2720), nichlis i synghe 1395 (SRP 2770, 2771, 2772) ¹ niclis siinge ^{25/s} 1402 Åkers skg Eriksbergsark., Esbiorn i singhä 1492 ULD s. 60, j Singe 1538: 2, j Sienge (2 ggr) 1539: 3, J Sýnge (2 ggr) 1541: 7, J Sýnge, J Singe, j Singe 1542: 6, J Sýnge, J Singe 1543: 8, ŷ Sýnge 1545: 1, J Singe, J singe, j singe 1545: 5, siinge 1551 ptl, Siinge 1555 ptl.

Inbyggarnamn: *siȝabōna*.

¹ Samtliga ovan anförda brev återfinnas även i biskop Henriks kopiebook (A 17). Fasten skriver där genomgående *niclis j siinge* (6 ggr) s. 1 ff.